

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване на образователната и научна степен „доктор“ по: област на висше образование 3. „Социални, стопански и правни науки“, професионално направление 3.8. „Икономика“, научна специалност – „Организация и управление на производството“ (селско стопанство и подотрасли).

Автор на дисертационния труд: Драган Методия Миладиноски – докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Мениджмънт и маркетинг“ при Аграрен университет, гр. Пловдив.

Тема на дисертационния труд: „Управление и развитие на конкурентоспособността на аграрните предприятия в Република Северна Македония“.

Рецензент: проф. д.ик.н. Асен Иванов Конарев, Университет по хранителни технологии, гр. Пловдив, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Икономика и управление“ (по отрасли), определен за член на научното жури със Заповед № РД-16-481 от 05.05.2022 г. на Ректора на Аграрен университет, гр. Пловдив.

1. Кратко представяне на кандидата.

Драган Миладиноски е роден на 30.10.1969 г.

Не е представил данни за средното си образование, а така също къде и как е получил образователна степен „бакалавър“. Степента „магистър“ по икономически науки получава след обучение през периода 2008-2010 г. в Икономическия факултет на Университета в Скопие (ФОН). От 2020 г. е приет като докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Мениджмънт и маркетинг“, Факултет по икономика при Аграрния университет, гр. Пловдив.

Започва трудовата си дейност като служител по вноса във външнотърговското предприятие ИМПРОМЕКС – Скопие, където в продължение на две години организира и осъществява внос и изследва нови пазари.

От 1995 до 1998 г. работи като директор в производственото предприятие ДППМПП „Драго – Кичево“, където извършва следните основни функции:

- мениджмънт на компанията;
- планиране и анализ на нови пазари;
- организиране на производството.

От 1998 г. до настоящия момент (над 23 години) работи в Митническата администрация в Скопие, където непрекъснато се развива от митнически

инспектор, ръководител на смяна, контролор, независим съветник до старши митнически инспектор.

Владее отлично английски език, добре немски език, отлично сръбски и сравнително добре български език. Притежава добри комуникационни и организационни особености.

2. Актуалност на проблема.

Актуалността и нарастващата значимост на проблемите, третиран в дисертационния труд, са обосновани сравнително добре, като докторантът акцентира върху следните аргументи:

- ускорените икономически и политически реформи в РС Македония;
- търсенето и създаването на условия за икономически растеж и социален просперитет;
- реализираните инфраструктурни проекти за модернизация на селското стопанство на страната;
- специфичния етап на развитие на сектора в условията на предприсъединяване към ЕС и очакваното нарастване на конкуренцията;
- високата степен на заетост (30%) на населението в дейностите, осъществявани в сектора;
- значителният дял (около 20%) на БВП, създаден в сектора и др.

Оценявам като убедителни доказателствата за значението на правителствената намеса и пазарните условия за развитието на сектора и аграрните предприятия. На тази основа правилно е разкрита тенденцията на нарастваща конкуренция и обоснован водещия фактор за развитие на сектора – поддържане и нарастване на конкурентоспособността на местните предприятия спрямо другите участници на пазара.

В контекста на системния подход добре е дефиниран комплекс от фактори, които пряко или косвено влияят върху конкурентоспособността на селскостопанските предприятия. Интересна е концептуалната насоченост на диференциация на изследването за разкриване на влиянието на организационната форма на бизнеса върху конкурентоспособността на предприятието.

3. Цел, задачи, хипотези и методи на изследване.

Считам, че целта на дисертационния труд е добре дефинирана, като ограничението за вътрешния пазар би могло да отпадне.

В тази връзка би могло да се направи по-убедителна релация между концептуалната теза и целта. Видът на организационната форма, избрана за развитието на бизнес модела, е само един от факторите, определящи конкурентоспособността на земеделските предприятия.

Основната цел е логически добре декомпозирана в четири задачи:

- определяне на икономическата същност на обекта на изследване;
- формиране на методически и методологически инструментариум на изследването;

- разкриване на основните фактори, влияещи върху предмета на изследване;
- разработване на стратегически насоки и модели за подобряване на конкурентоспособността на предприятията.

Предметът и обектът на изследване са много добре дефинирани.

Оценявам методологическия и методическия инструментариум като подходящ и достатъчен за извършване на задълбочено изследване и реализиране на целта и задачите на дисертационния труд. В основата на методологията са поставени три фундаментални подхода:

- системния подход;
- подхода на Неокласическата теория на предприятието;
- подхода на Институционалната теория.

В методически аспект широко е използван методът на моделирането, като искам да подчертая три негови приложения в дисертационния труд:

- модел на SWOT-анализа;
- модел на SOR-анализа;
- модел на финансова система за повишаване на конкурентоспособността.

4. Онагледеност и представяне на получените резултати.

Дисертационният труд не е добре онагледен. Това се потвърждава от следните количествени параметри:

- 10 фигури;
- 5 таблици;
- 1 приложение.

Фигурите и таблиците са сравнително добре оформени и номерирани с изключение на Фигура 3, която е представена на стр. 56, а следващата Фигура 4 – на стр. 49 (?).

Добре разбираем, е източника за съставяне на таблиците и фигурите (авторски продукт или заимстване от използваната литература) с изключение на следните три таблици, на които не е посочен източника:

- Фигура 10 на стр. 108;
- Фигура 4 на стр. 49;
- Фигура 3 на стр. 56.

Считам, че по критерия „онагледеност и представяне на резултатите“ дисертационният труд е на задоволително равнище.

5. Обсъждане на резултатите и използваната литература.

Дисертационният труд е оптимален по обем – 125 страници, в които е включено и приложението (3 страници). В структурно отношение той има класическа структура: увод, три глави и заключение.

В първата глава задълбочено са проучени и представени теоретичните възгледи за същността на предприятието и особеностите му в селското стопанство. В тази част, представена в автореферата, намирам много интересна и съдържателна фигура, представяща причинно-следствените

връзки между факторите, определящи спецификата на селскостопанското предприятие – тази фигура трябва да се включи като добър графичен образ на спецификата в дисертационния труд.

Убедително са разкрити трите основни свойства, които трябва да притежава селскостопанската предприятие:

- устойчивост;
- гъвкавост;
- адаптивност.

Отделено е необходимото внимание на устойчивостта на системата и връзката ѝ с понятието „хомеостазис“. Устойчивостта на селскостопанското предприятие зависи от множество контролируеми и неконтролируеми от управлението фактори с единично или комплексно влияние, които формират различните етапи (фази) в развитието му.

На базата на задълбочен критичен анализ на теорията и практиката са формулирани следните характеристики за добро пазарно представяне на предприятието:

- висока производителност на ресурсите;
- производство на висококачествена продукция при минимални разходи;
- нарастваща рентабилност;
- постоянен и/или нарастващ пазарен дял;
- ефективност на управлението;
- адаптивност към промените на обкръжаващата среда;
- иновативност.

Правилно са формулирани понятията „конкурентоспособност“ и „конкурентни предимство“ на предприятието.

След задълбочен анализ са разкрити и посочени факторите, определящи конкурентоспособността на три групи предприятия:

- едноличните (еднофамилните) селскостопански предприятия;
- кооперативните селскостопански предприятия;
- селскостопански предприятия – акционерни предприятия.

Всъщност в третата група е направен опит да се разкрият факторите, определящи конкурентоспособността на капиталовите дружества в земеделието. При следващите изследвания препоръчвам тази група да се разпредели в следните четири подгрупи:

- акционерни дружества (АД);
- дружества с ограничена отговорност (ООД), които са много разпространени в селското стопанство;
- командитни дружества (КД);
- командитни дружества с акции (КДА).

Всяка подгрупа има съществена специфика, която формира големи различия във факторите, определящи конкурентоспособността на всяка подгрупа.

В третата част на първа глава много добре са представени методическите въпроси на изследването и оценка на конкурентоспособността на предприятието. Формирани са ясно следните параметри на изследването:

- селскостопанско предприятие според нормативната уредба на РС Македония;
- генерална съвкупност;
- емпирична съвкупност;
- основни показатели за оценка на предприятията.

Идентифицирането на факторите на пазарно развитие е осъществено с помощта на SWOT-анализа, реализиран в 4 етапа. Стратегическата ориентация на селскостопанските предприятия е определена чрез един сравнително нов и малко приложим метод, наречен „SOR-анализ“. Този метод е използван от група експерти, в това число и научният ръководител на докторанта, преди около 10 години, за определяне на стратегическите фактори за развитие на малки земеделски стопанства в България. По моя преценка той се използва за първи път в емпирично изследване на конкурентоспособността на селскостопанските предприятия на РС Македония.

Във втората глава докторантът успешно прилага съставения методически инструментариум за анализ на конкурентоспособността на селскостопанските предприятия. В него много добре са представени:

- профила на селскостопанските предприятия;
- идентифицирането на силните/слабите страни, възможностите и заплахите;
- идентифицирането на критичните фактори и оценката на взаимодействието между тях в SWOT-матрицата;
- стратегическата ориентация на селскостопанските предприятия.

Третата глава има подчертано приложен, действен характер. В нея са разкрити основните потребности на селскостопанските предприятия за повишаване на конкурентоспособността, като са предложени най-важните решения, които трябва да се вземат на национално и регионално ниво. Акцентирано е върху следните три групи потребности:

- потребности от иновации;
- потребности при управление на риска;
- потребности за прилагане на маркетинг.

Прави много добро впечатление предложеният модел на финансова система за повишаване на конкурентоспособността на селскостопанските предприятия, която включва следните шест основни елемента:

- финансов фонд за взаимопомощ – тук може да се помисли за подобряване на източниците на средства за фонда;
- иновационен венчърен фонд – тук би могъл да се премахне първият начин на обезпечаване, а се акцентира върху втория и особено третия начин на обезпечаване;
- кредитен кооператив – независимо от всички проблеми на пряката демокрация, препоръчвам убедено финансовите кооперации като ефективно средство за кредитиране на земеделието и особено на малките селскостопански предприятия;
- застрахователно-гаранционен фонд – препоръчвам неговият управител да се избира от Общото събрание на кредитната кооперация;

- консултативен съвет – това трябва да бъде помощен орган, а не основен елемент на системата. Предлагам той да е ситуиран също към кредитната кооперация;
- селскостопански предприятия – основни потребители на положителните ефект от взаимното финансиране.

Оценявам високо предложения модел на финансова система, независимо че си позволих някои препоръки за нейното усъвършенстване, като човек с опит в дейността на кредитните кооперации и организациите за микрофинансиране.

Използваната литература е представена в 141 източника. Литературата не е подредена добре. Освен това в автореферата има литературни източници на кирилица, а в дисертацията всички източници са на латиница. Това поставя някои въпроси за съществуващи проблеми във връзката между автореферата и дисертацията.

6. Приноси на дисертационния труд.

Приемам справката за приносите в дисертационния труд, като съм склонен да ги разгранича в следните три групи:

А. Научни приноси:

- изяснената същност на селскостопанското предприятие и управлението на неговата конкурентоспособност;
- оформената концептуална рамка за оценка конкурентоспособността на селскостопанските предприятия.

Б. Научно-приложни приноси:

- конструирания модел на финансова система за повишаване на конкурентоспособността на селскостопанските предприятия.

В. Приложни приноси:

- анализираното и оценено равнище на конкурентоспособността на предприятията в сектора;
- определените основни потребности и предложени решения за повишаване на конкурентоспособността на селскостопанските предприятия.

7. Критични бележки и въпроси.

На определени места направих конкретни критични бележки и препоръки. Като оценявам обективно всички трудности, които възникват при ръководството на чуждестранни докторанти, тук ще посоча само някои бележки:

7.1 Дисертацията не е добре онагледена. Съдържателни фигури от автореферата не са представени в дисертацията и обратно.

7.2 Не е направена логически издържана последователност на номерацията на някои таблици и фигури.

7.3 Освен акционерните дружества е необходимо да се изследват и други форми на капиталови дружества като ООД, КДА и др.

7.4 Литературата не подредена добре. Освен това в автореферата има литература на кирилица, която липсва в дисертацията.

Посочените критични бележки не намаляват положителното ми отношение към дисертационния труд.

8. Публикувани статии и цитирания.

Представен е списък с 5 публикации по дисертационния труд, които по брой отговарят на изискванията на Правилника на Аграрния университет, гр. Пловдив. Публикувани са през периода 2019-2022 години. Могат да се систематизират по следния начин:

- самостоятелни – 3 броя;
- в съавторство – 2 броя.

В колективните публикации докторантът не е водещ автор.

Не е представена справка за цитиранията, поради което не може да се прецени наличие и значимост.

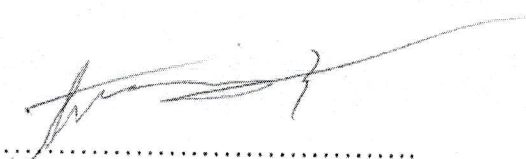
Авторефератът отразява обективно структурата и съдържанието на дисертационния труд, но би могъл да се състави по-прецизно.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа на научените и приложените от докторанта различни методи на изследване, правилно изведените експерименти, направените обобщения и изводи считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника на Аграрния университет за неговото приложение, което ми дава основание да го оценя ПОЛОЖИТЕЛНО.

Позволявам си да предложа на почитаемото Научно жури също да гласува положително и да присъди на Драган Методия Миладиноски образователната и научна степен „**доктор**“ по научната специалност „Организация и управление на производството“ (селско стопанство и подотрасли).

09.06.2022 г.
гр. Пловдив

РЕЦЕНЗЕНТ:
(проф. д.ик.н. А. Конарев)